

zwaluwen, adviesbureau
op non-profit basis

Foto: H.Nilsen

De Gierzwaluwen van Kasteel Waardenburg

Broedresultaten in 2010

De gierzwaluwen van kasteel Waardenburg

Restauratie 2007 - 2009

Geldersche Kasteelen startte de grote restauratie van Kasteel Waardenburg in april 2007. Vanwege de broedplaatsen van de gierzwaluwen werden, in overleg met Zwaluwen, Adviesbureau, de werkzaamheden aan het dak uitgesteld tot na het broedseizoen dus tot begin september.

Nadat de laatste gierzwaluwen waren uitgevlogen, startten de werkzaamheden aan de daken in up tempo om het gebouw voor de winter onder de pannen te hebben. Ook het inrichten van de nieuwe nestplaatsen voor de gierzwaluwen stond onder tijdsdruk want die moesten gereed zijn voordat de broedvogels rond half april 2008 weer terug zouden keren.

Inventariseren van de broedkolonie

De vorige dakrestauratie van het kasteel dateerde van rond 1960, dus vanaf die datum zal de kolonie zich daar (opnieuw?) hebben gevestigd en zijn uitgegroeid.

De broedkolonie van het kasteel werd in het verleden nooit systematisch geïnventariseerd. Omwonenden hadden ons verteld dat er elke zomer grote aantallen gierzwaluwen rond daken van het kasteel vlogen die op allerlei plaatsen onder de pannen doken.

Maar de dakpannen zouden worden vervangen door leien en daaronder is geen ruimte om te nestelen.

De meest precieze informatie over aantallen was dat het om zo'n 80 vogels zou gaan, dus dan zouden er 40 nestplaatsen kunnen zijn.

Toen na het broedseizoen de pannen werden gelicht, stuitten we op veel meer nesten. Zwaluwen, Adviesbureau ontwierp broedcompartimenten boven op de muren tussen de gordingen. De zeer genereuze donateurs van Geldersche Kasteelen brachten € 71.000,- bij elkaar speciaal voor de gierzwaluwen. Daarvan werden 121 nestplaatsen rondom het kasteel ingericht en er kwam ook nog een vleermuizenzolder.

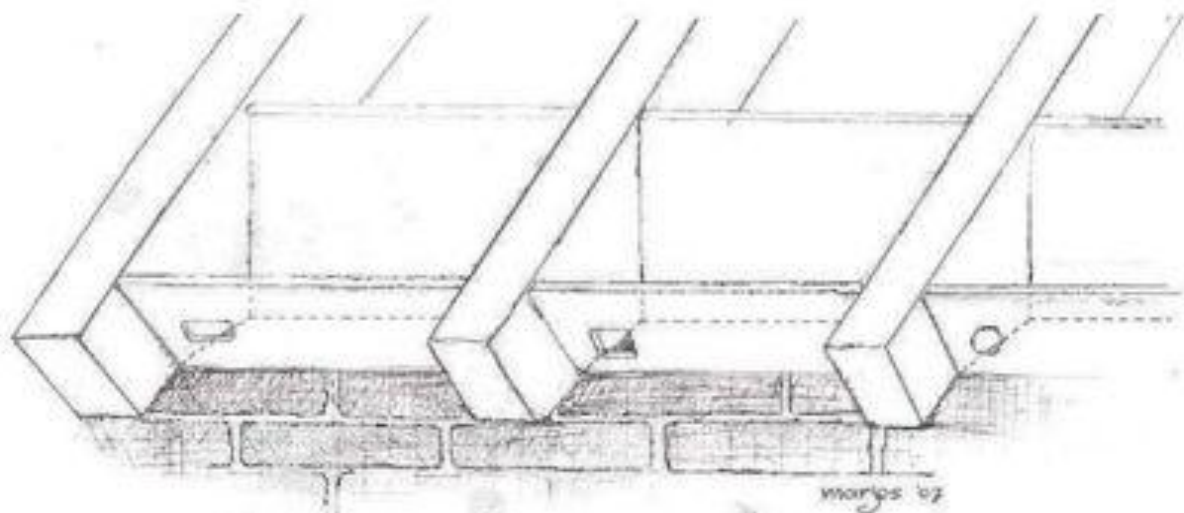
Zwaluwen, Adviesbureau werd verzocht om de nestplaatsen jaarlijks te controleren.

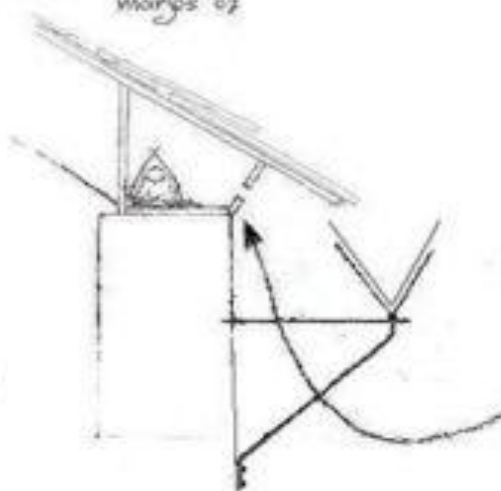
zwaluwen, adviesbureau

op non-profit basis

invliegopening mag links of rechts
in het voorfront maar niet in het midden

oerzwaluwbroedruimte Kasteel Waardenburg
sept. 2007

Methode en verantwoording

De nestplaatsen boven op de muren kunnen uitsluitend worden gecontroleerd door op de zolders de achterzijde van elk broedcompartiment los te schroeven en weg te nemen.

Gierzwaluwen zijn zeer gevoelig voor verstoring op de nestplaats. De broedvogels zullen bij verstoring de nesten met eieren en/of jongen verlaten voor langere tijd en vaak voorgoed. Ook de jongen kunnen voortijdig het nest verlaten, afhankelijk van de leeftijd die ze hebben op het moment van de verstoring. In gevolge de Flora- en Faunawet die verstoring verbiedt, kunnen de nestplaatsen van Waardenburg dus uitsluitend worden gecontroleerd als de gierzwaluwen weer vertrokken zijn naar de overwinteringgebieden in Afrika.

Broedvogels en volwassen (niet broedende) gierzwaluwen poepen niet in de nestplaatsen. De jongen doen dat wel gedurende de 6 weken dat ze op de nesten verblijven. Aan de typische gierzwaluwenuitwerpselen is dus te zien of er jongen geboren werden in een broedruimte. Bij de controle na het broedseizoen worden de inmiddels totaal verdroogde uitwerpselen uit de nestplaats verwijderd. Het nestje, dat de broedvogels met speeksel stevig vastplakken op de bodem van de broedruimte, wordt daarbij zorgvuldig ontzien. Daarna wordt de broedruimte weer afgesloten.

Als er na het volgende broedseizoen dan opnieuw uitwerpselen in de nestkast liggen, zijn er dus weer jongen geboren.

Foto: H. Nilsen

Berekening

Deze methode is zeer betrouwbaar om te onderzoeken of er wel of geen jongen in de nestkast waren, maar geeft geen indicatie over hun aantal.

Om daarover betrouwbare berekeningen te maken gaan we uit van het Nederlandse gemiddelde per nest (SOVON): 2,4 eieren en 1,7 jongen.

Door het aantal nestplaatsen waarin jongen werden geboren te vermenigvuldigen met het gemiddelde aantal jongen dat in Nederland uitvliegt, kunnen we het gemiddelde jaarlijkse broedresultaat van de gierzwaluwenkolonie van Waardenburg berekenen.

Inventarisatie broedseizoen 2010

Controleploeg

Omdat de firma Van Spaandonk een deel van de zolders intensief gebruikt voor het geven van cursussen, is het wenselijk om de controles uit te voeren binnen een dag. Maar het grote aantal broedplaatsen maakte het controleren met de bestaande ploeg onmogelijk. Daarom werd de controleploeg voor de inspectie van 2010 uitgebreid met meer vrijwilligers. En zo lukte het om binnen de kantooruren van één werkdag alle nesten te controleren en de zolders zonder sporen van onze activiteiten achter te laten.

Onderhoud van de broedruimten.

Van de in totaal 121 broedruimten zijn er 103 toegankelijk voor controle. Al deze nestplaatsen zijn geïnspecteerd, geregistreerd en op foto vastgelegd. Daarna verwijderden we alle uitwerpselen op de bodem van elke nestplaats.

De nesten van de gierzwaluwen werden daarbij zorgvuldig gespaard.

Opvallend is het verschil in hoeveelheid uitwerpselen per broedplaats. Die verschillen worden enerzijds veroorzaakt doordat er een, twee of drie jongen in het nest waren maar vooral ook door de ouders die de uitwerpselen van de jongen

op pakken en doorslikken. Dat gebeurt bij pasgeboren jongen maar er zijn ook broedparen die dat blijven doen gedurende de hele nesttijd.

Er werden verrassend weinig sporen van parasieten aangetroffen zoals van de Gierzwaluwenluisvlieg *Craterina palida*. Er waren weinig levende poppen en ook nauwelijks lege

omhulsels van poppen die aan het begin van broedseizoen 2010 door de imago's werden verlaten.

Hoewel we bij elke controle steeds veertjes als nestmateriaal in de broedruimten legden, bleek in een aantal broedruimte waarin niet was gebroed, alle nestmateriaal verdwenen. Van gierzwaluwen is bekend dat zij nestmateriaal roven uit andere broedruimten.

Vóór het sluiten van iedere broedruimte legden wij opnieuw een handje donsveren in de broedruimte als die (gedeeltelijk) waren verdwenen.

Niet alleen in nog onbezette broedruimten, ook waar wel jongen werden geboren hebben we de donsveren aangevuld als de nesten uit weinig nestmateriaal bestonden.

Nog onbezette broedruimte gereed voor het nieuwe broedseizoen

Nestmateriaal van spreeuwen- en mezen nesten werd verwijderd zoals dat ook elk jaar gebruikelijk is bij nestkasten die speciaal voor deze soorten worden opgehangen.

Broedruimte met mezenest

Jonge gierzwaluw gewurgd in paardenhaar

In broedruimte 8 troffen we een jonge bijna volgroeide vogel aan die zich zelf had gewurgd in een haar van een paardenstaart.

De haar zat verwerkt in het nestmateriaal en was stevig vastgeplakt, helaas met een lange lus die om de nek van de jonge vogel was terecht gekomen. De haar zat rond zijn hals en was in de loop van de nesttijd, door het bewegen van het jong ruim 25 keer getwist, steeds strakker, totdat rond de het einde van de nesttijd zijn keel zo ver was dichtgesnoerd dat het hem fataal is geworden.

Bij zijn worsteling heeft het arme beest met zijn staart een deel van de voorzijde van de nestkast helemaal schoon gepoetst (foto links boven). We hebben de paardenhaar kort bij het nest afgeknipt en verder niet losgetrokken om het nestje niet te beschadigen. Omdat hij rondom in het nestmateriaal was verwerkt hebben we de haar op een aantal plaatsen doorgeknipt in stukjes nooit langer dan enkele centimeters. Bij losraken van de haar kunnen de jongen er nooit meer in verstrikt raken.

Haren uit de staart van een paard zijn lang en sterk en daardoor beruchte killers vooral ook bij boerenzwaluwen die ze veelvuldig in hun nesten verwerken.

Broedresultaten 2010

Bij de controle van de nestplaatsen zijn behalve het jong van nestplaats 8, verder geen dode jongen en zelfs geen niet-uitgebroede eieren gevonden.

Van de in totaal 121 nestplaatsen die zijn ingericht in Kasteel Waardenburg waren er 15 broedplaatsen in de kortelinggaten en de 3 nestplaatsen op de vleermuizenzolder niet toegankelijk voor controle

In de overige 103 broedruimten zijn er in totaal in 56 nesten jonge gierzwaluwen geboren en op een jong na (nestkast 8), uitgevlogen.

Foto G.van der Kaa

Wat de ploeg verder nog aantrof:

- Er zijn 5 spreekwennesten gevonden en 2 mezenesten.
- Een spreekwennest was op een gierzwaluwennest gebouwd.
- In een broedruimte was een dubbel gierzwaluwen nest: een nestkom met daaraan vast een uitbouw van een tweede, kleiner nestje
- In enkele broedruimten lagen in de nestkom kleine zwart/witte keutels,, waarschijnlijk van mezen die in de winter slapen in de gierzwaluwen-nesten
- Op de vloer van de halfronde zolder lag een dode jonge kauw die waarschijnlijk in de duivenkast is geboren, via een loszittend paneel binnen is gekomen en niet meer heeft kunnen ontsnappen. Het paneel hebben we opnieuw vastgeschroefd.
- Op de vloer van de kleine zolder, dus niet in een gierzwaluwenbroed-ruimte, werd een dode boomkruiper gevonden.

Conclusie:

Als we de 56 nestplaatsen waarin jongen werden geboren, vermenigvuldigen met het landelijk gemiddelde van 1,7 jongen per nest (93,5) zijn er in 2010 90 - 95 jonge gierzwaluwen uitgevolgen in Kasteel Waardenburg. Gezien het gunstige weer van zomer 2010 is deze schatting aan de voorzichtige kant.

In 2009 waren er 54 nestplaatsen bezet in 2010 waren dat er 56 en bovendien vonden we in 7 broedruimten nesten waarin (nog) geen jongen werden geboren. Die nesten duiden op de aanwezigheid van 2 broedvogels die beide (of een van beide) pas een jaar oud zijn en dus nog niet geslachtsrijp. Zij houden gedurende het broedseizoen een broedruimte bezet, brengen er vaak de nacht in door en bouwen ook al een nest. Als alles goed gaat, keren ze het volgende broedseizoen weer terug in de uitgekozen broedplaats. Ze zijn dan beide geslachtsrijp en zullen dan waarschijnlijk voor het eerst jongen krijgen.

Foto: H. van Pannenburg

Interessant wordt het nu om in de komende jaren de ontwikkeling van deze kolonie te volgen. De condities zijn zeer gunstig: het royale aanbod van nog onbezette broedruimten biedt alle mogelijkheden tot verdere toename van het aantal broedparen, terwijl het omringende natuurgebied met de aangrenzende uiterwaarden van de nabij gelegen rivier, een haast onbeperkt voedselaanbod garanderen.

Marjos Mourmans,

Roosendaal, maart 2010

Zwaluwen, Adviesbureau www.zwaluwen.info
Zundertseweg 84, 4707 PB Roosendaal 0165 - 535 810
marjosmourmans@kpnmail.nl

			Inventarisatie broedruimten Waardenburg 2010		
Nr.	2008	2009	Leeg	Jongen	Opmerkingen.
Grote zolder,					
1	0	0	0		
2	X	X		X	
3	X	X		X	
4	X	X		X	
5	X	X		X	
6	X	0?		X	
7	X	X		X	
8	X	X		X	Dode jonge gierzwaluw van ± 5 weken,gewurgd in paardenhaar
9	X	X		X	Veer parelhoen
10	X	X		X	
11	X	X		X	
12	X	X		X	
13	X	X		X	
14	X	X		X	
15	X	X		X	
16	X	X		X	
17	X	X		X	
18	X	X		X	
19	X	X		X	
20	X	X		X	
21	X	X		X	
22	X	X		X	
23	X	X		X	
24	X	X		X	
25	X	X		X	
26	X	X		X	
27	X	X		X	
28	X	X		X	
29	X	X		X	
30	X	X		X	
31	0	0	0		
32	0	0	0		
33	0	0	0		
34	0	0	0		
35	0	0	0		mos en schapenwol, maar geen mezenest
36	0	0	0		mos
37	0	0	0		
38	0	0	0		
39	0	0	0		
40	0	0	0		
41	0	0	0		
42	0	0	0		

			Inventarisatie broedruimten Waardenburg 2010		
nr	2008	2009	leeg	jongen	
Grote zolder					
43	X	X		X	Geringe nestbouw
44	0	0	0		
45	0	0	0		
46	0	0		X	
47	0	0	0		
48	0	0	0		
49	0	0	0		
50	0	0	0		
51	0	0	0		
52	0	0	0		
53	0	0	0		
Vleermuizenzolder					
54	0				Ontoegankelijk
55	X				Ontoegankelijk
56					Ontoegankelijk
Kleine zolder					
60		0	0		Spreeuwennest
61		0	0		Spreeuwennest
62		X		X	
63		0	0		
64		X	0		
65		0	0		
66		0	0		
67		X		X	
68		X		X	
69		0	V		Begin nestbouw
70		X		X	
71		0	V		Begin nestbouw
72		0	0		
73		X		X	
74		0	0		Mezennnest met heel veel mos
75		0	0		
76		0	0		
77		X	0		Spreeuwennest
78		0	0		Spreeuwennest
79		0	0		Spreeuwennest + gierzwaluwennest
Middenzolder					
80		0	0		
81		0	0		
82		0	0		
83		0	0		

Half ronde zolder			Inventarisatie broedruimten Waardenburg 2010		
Nr.	2008	2009	Leeg	Jongen	Opmerkingen.
90		X		X	
91		0	V		Begin nestbouw
92		0	V		Begin nestbouw
93		0	V		Begin nestbouw
94		0	0		
95		0	0		
96		0		X	
97		X		X	
98		X		X	Dubbelnest. Veer parelhoen
99		X		X	Geringe nestbouw
100		0	V		Begin nestbouw
101		X		X	Geringe nestbouw
102		X		X	
103		X		X	
104		X		X	
105		X		X	
106		X		X	Nest achter schoorsteen
107		X		X	
108		X		X	
109		X		X	
110		X		X	
111		X		X	
112		X		X	
113		X		X	
114		X		X	
115		0		X	
	32	54		56	Totale aantal broedruimten met jongen

Begin juli 2010 is de achthoekige toren geobserveerd maar er zijn geen invliegende gierzwaluwen gezien die kortelinggaten aanvlogen of binnen gingen.

Wel zijn er minstens 2 mogelijk 3 invliegplaatsen gezien aan de noordzijde: een in de hoek bij de donjon en een onder de loodslabben bij de schoorsteen op het dak van de halfronde toren.

X = jongen in broedruimte

0 = lege broedruimte

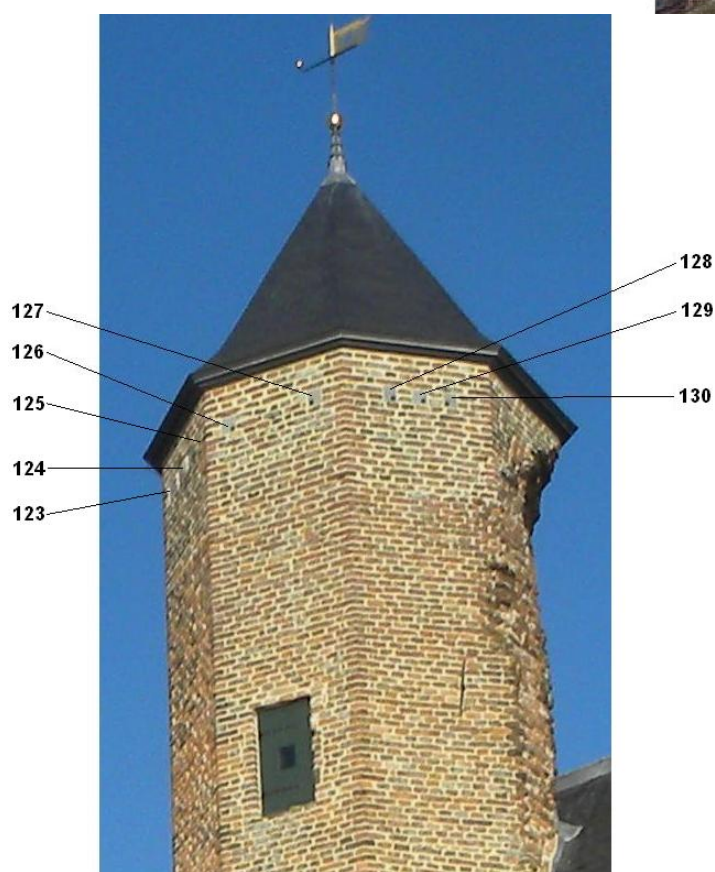
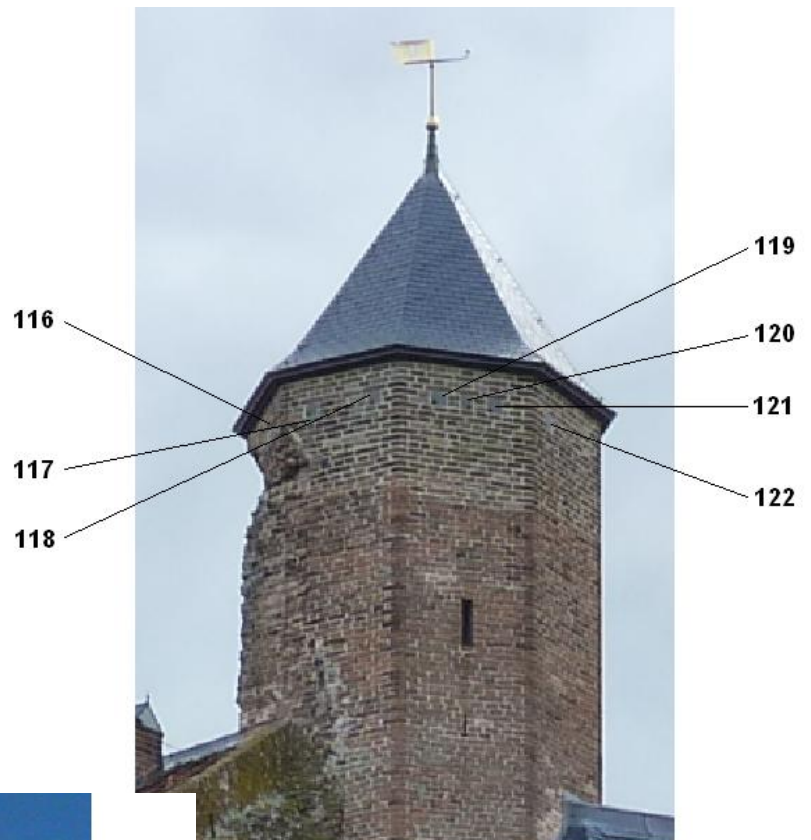
V = gierzwaluwennest zonder jongen

Achthoekige Toren

Voor 15 broedruimten in de achthoekige toren, werden de kortelinggaten voorzien van een hardstenen afsluitplaatje met invliegopening. In het trappenhuis werden de broedruimten afgesloten met een houten deurtje.

De broedruimten in deze toren zijn niet bereikbaar voor jaarlijkse controle. Ze zullen d.m.v. van observatie tijdens de komende broedseizoenen worden geobserveerd.

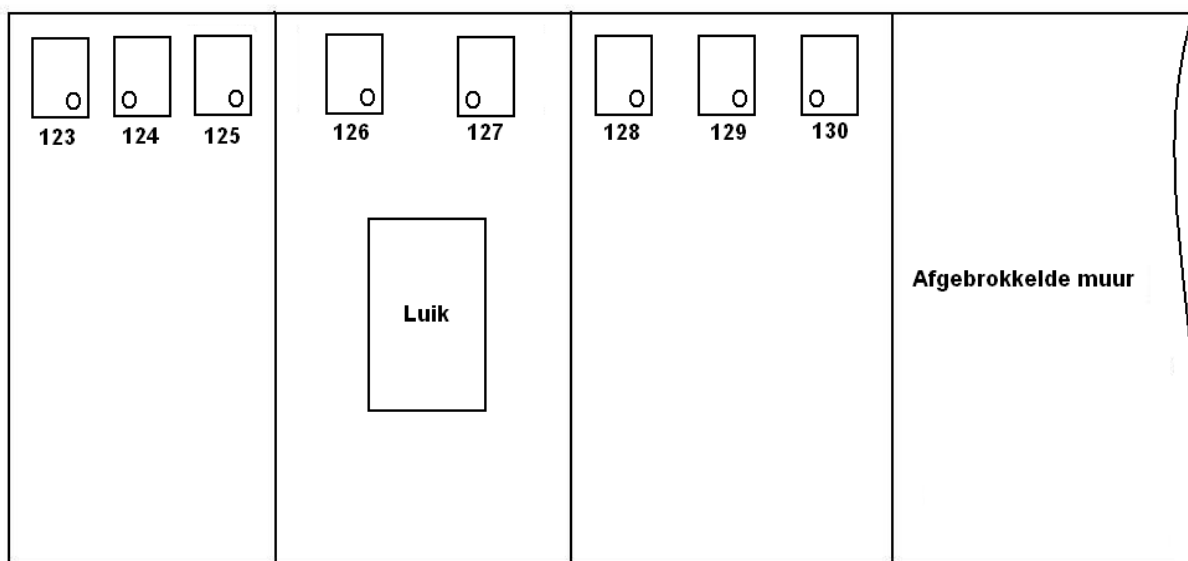
Aanzicht van de achthoekige toren
vanaf de noordzijde

Toren gezien vanaf de zuidzijde, vanaf de binnenplaats.

Schematisch overzicht van de broedruimtes in de kortelingaten in de achthoekige toren

Aanzicht zuidzijde, vanaf de binnenplaats.

Aanzicht vanaf de noordzijde

